

Zorgen om zorg

Peter van Lieshout

Het verschil in politiek klimaat tussen de jaren zeventig en de jaren tachtig valt te karakteriseren als het verschil tussen beleid en beheer. De jaren zeventig waren de jaren van de vragen over de juiste richting en van de verhitte ideologische discussies. In de jaren tachtig daarentegen gaat het om het goede beheer van de BV Nederland - links of rechts, iedere politicus schept er eer in om te laten zien dat hij of zij in staat is 'goed op de winkel te passen'. In de jaren negentig lijkt de ruimte voor discussies waarbij niet alleen de haalbaarheid, maar ook de wenselijkheid van overheidsingrepen voorop staat, weer te groeien. Zaken worden daarbij bij voorkeur gepresenteerd als zaken van nationaal belang. Het Nationaal Milieubeleidsplan is hier een vroeg voorbeeld van, onlangs bijvoorbeeld gevolgd door het Nationale Minderhede-debat.

Zou ik hier een suggestie mogen doen voor het volgende plan in deze rij? Het is hoog tijd voor een Nationaal Zorgplan, een NZP. Dit plan omschrijft op welke manier de zorg voor en door burgers in de komende decennia vorm moet krijgen. Het onderwerp verdient dezelfde aandacht als het Nationaal Milieubeleidsplan, het minderhede-debat en het nog te fabriceren Nationale werkgelegenheidsplan. Daarvoor zijn verschillende argumenten.

De eerste tekenen voor de noodzaak van een NZP dienen zich al enige tijd aan. Zo is er de laatste vijf jaar sprake van een snel toenemend tekort aan mensen die in de verpleging willen werken. In de randstad zijn enkele verpleeghuizen er al toe overgegaan om verpleegsters uit Polen aan te trekken - met de tuinbouw is de verpleeghuissector de enige sector waaraan arbeidsbureaus inmiddels standaard vergunningen verlenen voor het aannemen van personeel van buiten de EG. Het personeelstekort in de zorgsector is niet van tijdelijke aard, maar zal het beeld voor de komende decennia bepalen, zo leert arbeidsmarktonderzoek. Weliswaar verzorgde de Nederlandse TV in de herfst van 1991 een marathonuitzending om mensen te interesseren voor de zorgsector en kwam er een commissie-Werner die de positie van verplegenden onderzocht, tot een meer substantiële bezinning is het nog niet gekomen. Ook nu het duidelijk wordt dat het personeelstekort zich niet beperkt tot de intramurale sector, maar er ook zo'n 30.000 vacatures in de gezinszorg dreigen, blijft bijna iedereen het probleem slechts zien als een kwestie van inkomensachterstand.

Een ander teken van de toenemende zorgdruk is de dubbele vergrijzing: het aantal ouderen stijgt, en zij worden bovendien steeds ouder. Dat heeft al ingrijpend effect op de zorgvoorzieningen. Was het twintig jaar geleden de vraag of oma nog goed genoeg was voor het verzorgingshuis, tegenwoordig is het de vraag of ze er erg genoeg aan toe is: onder de tachtig heeft ze nauwelijks kans op een plaats. Verzorgingshuizen worden in toenemende mate geconfronteerd met ouderen die demente-

ren. Dat betekent dat het onderscheid tussen verpleeghuizen en verzorgingshuizen, althans qua bewoners, in een snel tempo aan het vervagen is. De groei van de voorzieningen staat intussen stil. In de jaren zestig, zeventig en tachtig kwamen er zo'n 50.000 plaatsen in verpleeghuizen bij. Vanaf begin jaren negentig groeit deze sector echter niet meer. We worden echter wel ouder en hulpbehoevender, dus de druk op de thuiszorg neemt sterk toe. Binnen tien jaar zullen er op grote schaal alternatieven ontwikkeld moeten zijn voor de opvang en verzorging van ouderen buiten verzorgings- en verpleeghuizen.

Andere tekenen van aardverschuivingen op zorggebied zijn wat minder gemakkelijk te traceren, maar wel aanwezig. Neem de groei die kinderdagverblijven doormaken. Op dit moment wordt haast iedere dag ergens in Nederland een kinderdagverblijf geopend. Daarmee zet Nederland een stap die de meeste andere Europese landen al veel eerder maakten: de zorg voor kinderen in de leeftijd van 0 tot 4 jaar is binnenkort niet meer vanzelfsprekend de verantwoordelijkheid van ouders alleen. Het probleem is dat die verschuiving vooralsnog sterk gekoppeld is aan het werknemerschap. De kinderen van ouders met een betaalde baan kunnen terecht in een kinderdagverblijf, waar ze spelen met andere kindertjes van buitenshuis-werkende ouders, terwijl ouders - moeders - zonder baan zelf voor hun kinderen zorgen. Allochtone kinderen en andere kinderen die moeders hebben met weinig opleiding en weinig kansen op de arbeidsmarkt, vind je dan ook nauwelijks in particuliere crèches.

Zo begint het palet aan verzorgingsarrangementen te veranderen. De professionele zorg voor zieken staat zwaar onder druk. Aangezien de behoefte aan zorg voor ouderen blijft stijgen, zal deze zorg minder door professionals worden geleverd. En dat terwijl de zorg voor kinderen juist meer dan tot nu toe een betaalde zaak wordt. Dat vraagt om visie en beleid. Nu de USSR geen bedreiging meer vormt, kan het idee van de sociale dienstplicht weer eens van stal worden gehaald; dat zou een antwoord zijn op het gebrek aan verpleegkundigen. En is het niet redelijk om van kinderen te verwachten dat ze een bijdrage leveren aan de opvang van hun ouders, in tijd of in geld? Waarom is de eigen-bijdrageregeling voor bewoners in verzorgings- en verpleeghuizen alleen gebaseerd op het vermogen en het inkomen van de bewoners zelf, en niet ook op dat van hun kinderen? Zouden werkgevers niet een soort 'verzorgingsverlof' moeten instellen, niet in de eerste plaats, zoals nu, bedoeld voor de ouders van jonge kinderen, want die kunnen gebruik maken van kinderopvang, maar bedoeld voor de kinderen van oude ouders? Zou een werknemer niet een half jaar voor een deel van zijn werktijd verlof moeten kunnen krijgen om zijn dementerende moeder te verzorgen? Zouden we niet een deel van de vakantiedagen kunnen oormerken voor de zorg voor zieke familieleden? En hoe te voorkomen dat opnieuw alleen vrouwen deze zorgtaken op hun schouders geladen krijgen? Allemaal vragen waarop zelfs maar het begin van een algemeen aanvaard antwoord ontbreekt. Reden te meer voor een Nationaal Zorgplan.